

Visul lui Amos Oz, copil

de Vasile Docea

Este singura mărturie de acest fel, pe care am auzit-o vreodată. Un vis singular, straniu. O dorință neobișnuită pentru un copil. Dacă mă gândesc bine, este lucrul care mi-a rămas cel mai clar în minte din cartea lui Amos Oz, *Poveste despre dragoste și întunerice*¹, deși cele peste 600 de pagini ale scrierii autobiografice a laureatului israelian al premiului Nobel pentru literatură conțin, cu duimul, povești frapante și personaje memorabile. Bunica sa paternă, de pildă, „bunica Schlomit”, care, după imigrarea de la Odesa la Ierusalim, nu s-a obișnuit câtuși de puțin cu noua patrie, manifestându-și neadaptarea printr-un război permanent cu microbii, cu „mizeria Levantului”. Sau mama sa, figură enigmatică și tragică, frumoasă, cultă și depresivă, care se sinucide când fiul are doar 12 ani.

Visul copilului Amos are legătură cu cărțile și bibliotecile, de care era înconjurat: cea a tatălui, care sufoca, la propriu, micul apartament de două camere în care trăia familia, ca și biblioteca uriașă a unchiului său, Joseph Klausner, profesor de literatură la Universitatea Ebraică din Ierusalim, pe care îl vizita săptămânal. Nu întâmplător, o bibliotecă imaginară, asemănătoare cu cea a unchiului, aparținându-i, de data aceasta, personajului Gershom Wald, devine principala scenă pe care se desfășoară acțiunea unuia dintre romanele sale, *Iuda*². Poate că o anumită relevanță pentru problema noastră o are și faptul că tatăl scriitorului, Arieh Klausner, a fost bibliotecar.

Iată-l, așadar, pe copilul Amos înconjurat de aceste obiecte: „Ceea ce aveam din belșug erau cărțile. Se găseau peste tot: de la un perete ticsit până la celelalt, pe coridor și în bucătărie și în holul de la intrare și pe toate pervazurile. Mii de cărți, în toate ungherele apartamentului”. Citea de mic și, pe la vârsta de șase ani, tatăl i-a „dăruit” un sfert de raft, pentru a-și așeza acolo propriile lui cărți. Momentul a fost interpretat de scriitorul de mai târziu ca un ritual inițiativ, un fel de trecere la vârsta adultă: „Acum eram ca tata”.

Pe-atunci pare să fi apărut visul său neobișnuit. Scriitorul nu ne spune cu exactitate când, însă ne lasă să înțelegem, din felul în care o formulează, că era o dorință recurentă, o obsesie:

„Când eram mic, dorința mea era să mă fac o carte”. Nici mai mult, nici mai puțin. O asemenea dorință stranie, evocată chiar în primele pagini ale volumului autobiografic, reluată apoi pe larg pe la mijlocul acestuia, ne face curioși peste poate. Ea cere o explicație: de ce? Am putea crede că universul livresc (la propriu) care i-a însoțit copilăria – și pe care l-am evocat deja – ar fi o explicație suficientă. Nu este. Miile de cărți care îl înconjurau puteau să furnizeze imaginației copilului de-atunci cel mult forma visului ori, altfel spus, ambalajul în care își împacheta obsesia. Dacă ar fi fost înconjurat, să spunem, de orchestre muzicale, atunci poate ar fi visat să devină o melodie. Cauza obsesiei, așadar, trebuie căutată în altă parte.

Este vorba, de fapt, de două cauze, iar scriitorul ne ajută să le descoperim pe amândouă. Prima este conjuncturală, ține de împrejurările istorice în care își petrece copilăria. Amos Oz împlinea șase ani în mai 1945, în chiar momentul capitulării Germaniei. Adulții din jurul său, refugiați în Ierusalimul aflat încă sub mandat britanic, discutau obsesiv despre rudele rămase în Europa și despre soarta lor tragică. Tema devine psihoză: „Cei ale căror rubedenii nu ajunseseră în Israel începeau să priceapă că nemții i-au omorât pe toți. Teama bântuia prin Ierusalim, dar oamenii se străduiau să o îngroape adânc în piepturile lor. Tancurile lui Rommel au ajuns aproape la porțile Țării Israelului. Avioanele italiene au bombardat Tel Avivul și Haifa în timpul războiului. Și cine știe ce ne-ar putea face englezii înainte de a pleca. Iar după ce pleacă, horde de arabi setoși de sânge, milioane de musulmani fanatici cu siguranță o să ne măcelărească pe toți în câteva zile. N-o să lase viu nici măcar un prunc”. De frica ororilor, copilul Amos speră să devină o carte: „Nici cărțile nu sunt greu de ars, e adevărat, dar dacă atunci când mă fac mare o să fiu o carte erau mai multe șanse ca măcar un exemplar să reușească să supraviețuiască”.

Adoua cauză constă în refuzul de a accepta ideea de finitudine a existenței umane. Copilul de-atunci căuta o soluție prin care să învingă moartea: „Mi se părea că oamenii pot să vină și să plece, să se nască și să moară, dar cărțile erau veșnice”. De aceea vrea să devină o carte și nu un scriitor. Scriitorii sunt oameni, adică mor și ei, mai devreme sau mai târziu. În propria-i scară a valorilor, cartea se află cu mult deasupra scriitorului. Pentru copilul Amos trebuie să fie o mare dezamăgire că, atunci când s-a făcut mare, a devenit „doar” scriitor.

¹ Amos Oz, *Poveste despre dragoste și întunerice*, traducere din engleză de Dana-Ligia Ilin după versiunea semnată de Nicholas de Lange, Humanitas, București, 2016.

² Amos Oz, *Iuda*, traducere din ebraică de Marlena Braester, Humanitas, București, 2016.